

PUSTARE U BARANJI (4) – ZLATNA GREDA

Dr. sc. Milan Ivanović *

* PANON - institut za strateške studije, Osijek; E-mail: panon.institut@gmail.com

Sažetak

Na području Baranje tijekom 19. i 20. st. postojalo je 20-tak pustara (naselja) kao su formirane kao specifične proizvodno-socijalne zajednice. Neke od njih više ne postoje (čak su i zaboravljene) a ostale ubrzano gube stanovništvo i pred nestajanjem su. Cilj je ovog istraživanja prikupiti relevantne podatke o nastanku, razvoju i propadanju pustare Zlatna Greda (mađarsko ime: Bokroshát pusta) kao i nastojanjima da se život u tom naselju obnovi.

Zlatna Greda je nastalo kao šumska pustara krajem 19. st. - prvi put naselje se spominje u mađarskim statistikama 1880. g. [1] [2] Tada je vrijednost kapitala pustare Zlatna greda (zgrade i oprema) bila 136.000 forinti (2% udjela u kapitalu beljskog vlastelinstva). Na pustari su živjeli i radili seljaci bez-zemljaši (nadničari), a osim upravitelja bio je zaposlen i jedan pandur. [3][4] Pustara se nalazi na području Kopačkog rita (19 km sjeveroistočno od Bilja i 26 km od Osijeka) na 85 m nadmorske visine i danas teritorijalno pripada općini Bilje (sl.1). Smatra se da je pustara dobila ime po uzvišenom terenu u šumskom poplavnom području (greda) na kojem je izgrađena, a pridjev 'zlatna', vjerojatno, zbog okruženosti hrastovim šumama. [5]

Slika 1- Lokacija pustare Zlatna Greda [6]

U proteklom stoljeću na ovoj pustari živjelo je i radilo više stotina stanovnika (tab. 1), a osnovne gospodarske djelatnosti bile su: sječa šume, lovstvo, poljodjelstvo i stočarstvo. U počecima peradarske proizvodnje na „Belju“ (1946. g.) na području Zlatne Grede uzgajane su guske, a uslijed čestih napada divljači na njih i razmnožavanja štakora proizvodnja je obustavljena i preseljena na farmu Puškaš. [7] Kako se modernizirala poljoprivreda (ali i zbog nekvalitetnih i nemoralnih procesa postsocialističke tranzicije u Hrvatskoj) smanjivao se broj stanovnika – tako da je prema popisu iz 2011. na ovoj pustari živi samo šest stanovnika.

Tablica 1 Broj stanovnika pustare Zlatna Greda

Godine	1880.	1900.	1910.	1948.	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.	2001.	2011.
Broj stanovnika	... */	... */	142	671	443	434	346	57	46	12	6

Izvor: [1] [8] *) Na popisu stanovništva podaci za Zlatnu Gredu bili su uključeni u podatke za naselje Kneževi Vinogradi.

Zlatna Greda je od svojeg osnivanja imala značajnu ulogu u poslovnom sustavu Beljskog vlastelinstva; tako je 1881. g. bila jedan od tri poslovna centra vinogradarske divizije, 1990. - jedan od devet distrikta poljoprivredne proizvodnje, 1923. - je među 11 'poljoprivrednih okružja', 1935. - među 15 poljo-odjeljenja, 1948. - među 20 poljo-direkcija.[9] Zlatna Greda je kao poslovni centar Beljskog vlastelinstva od 1894. imala (kao i drugi poslovni centri) svoje radne žetone (kovanica od aluminijske, avers s naznakom „12 ili „10 merova“ i revers s nazivom pustare) kao mjerom za učinak (obrani kukurza npr.). Tako se nadničarima obračunavao učinak (a subotom su po osnovi žetona bili isplate u novcu ili naturi). [10] Na pustari 1952. bila je farma mliječih krava (70 grla). [11] Prema literaturi [12] - te godine se šumske površine s područja Zlatne Grede izdvajaju iz sustava „Belja“ u LŠG Košutnjak, odnosno 1957. u LŠG Jelen (koji 1961. g. prestaje postojati). Godine 1957. osnovan je u Zlatnog Gredi pogon za izradu trščanih ploča (koje se koriste u građevinarstvu), [7] a prema kazivaču [13] 60-tih godina postojala je i pilana. Osim velikih skladišta, upravne zgrade, stana upravitelja (i naravno stambenih objekata stanovnika) na pustari je 1898. izgrađena crpna stanica (koja je dijelom obnovljena i s povećanim kapacitetom rekonstruirana 1956. te iznova obnovljena 2000. g.). Zlatna Greda je bila povezana uskotračnom prugom s ostalim pogonima „Belja“ (do ukidanja pruge 1957.). Kao velika pustara Zlatna Greda je 1960-ih imala osnovnu školu (niži razredi) mehaničarske radionice i više obrtničkih radnji među kojima se kvalitetom isticala pekara („koju je vodio stanovnik pustare njemačkog imena“) pa su po kruh u Zlatnu Gredu dolazili i stanovnici obližnjih pustara (Almaska, Bodorfok, Čakanj, Kazak, Mirkovac, Monjoroš, Silada, Šebešir, Tikveš, Trokut). [13] Danas je Zlatna Greda u cilju očuvanja uključena u projekt NATURA 2000 (područja uz Dunav i Prekogranični rezervati biosfere Mura-Drava-Dunav). Ministarstvo kulture RH je 2011. g. ovu pustaru proglasilo zaštićenom kulturnom baštinom. U obnovi pustare Zlatna Greda prednjači ekološka udruga „Zeleni Osijek“ koja je u proteklih 15 godina u realizirala više projekata - u vrijednosti od 8 mil.€ - koje su financirali EU, Ministarstvo turizma RH i Hrvatska turistička zajednica.[14]

Ključne riječi: Baranja, Belje holding, Kopački rit, Pustara, Zlatna Greda